

5.

Kakor je bil Filip zamislil, tako je bilo: stric Peter je sedel v krčmi, čakal, pogledoval na uro in se jezil. Vlak je moral pravkar odpeljati, fantov pa še ni bilo.

»Da bi ju...«, je zarenčal. »Ustreliti ju je treba!«

Planil je na noge in hitel h gospodinji, pri kateri sta dijaka stanovala.

Bil je širokopleč, da le kaj, a v jezi se je le še huje razčeperil. Rdel je v obraz, zdaj pa zdaj si je z roko segel v svetle lase. Da sta mu poba tedaj prišla pred oči, ne bi jima ušla zaušnica.

Peter je prišel h Kljunu istega dne, ko se je bila njegova sestra priženila k hiši. Prijel je za vsako delo, gospodar mu je vse zaupal; bil je pol hlapec, a pol oskrbnik. Zaradi vestnosti in zvestobe mu nihče ni zameril robotosti, iz katere je vsakomur za vsak nič zagrozil: ustreliti te je treba...

Gospodinja mu je povedala, da sta fanta dovolj zgodaj odšla z doma. Kam? I, menda v krčmo. Kam neki!

Petru se je jeza spremenila v začudenje. Kje sta nepridiprava? Od doma do krčme se jima vendar nič posebnega ni moglo pripetiti. Ali sta sama odšla na vlak? Nekaj tiči za tem. Le kaj, tega bi ne mogel pretuhtati, četudi bi razmišljal do večera.

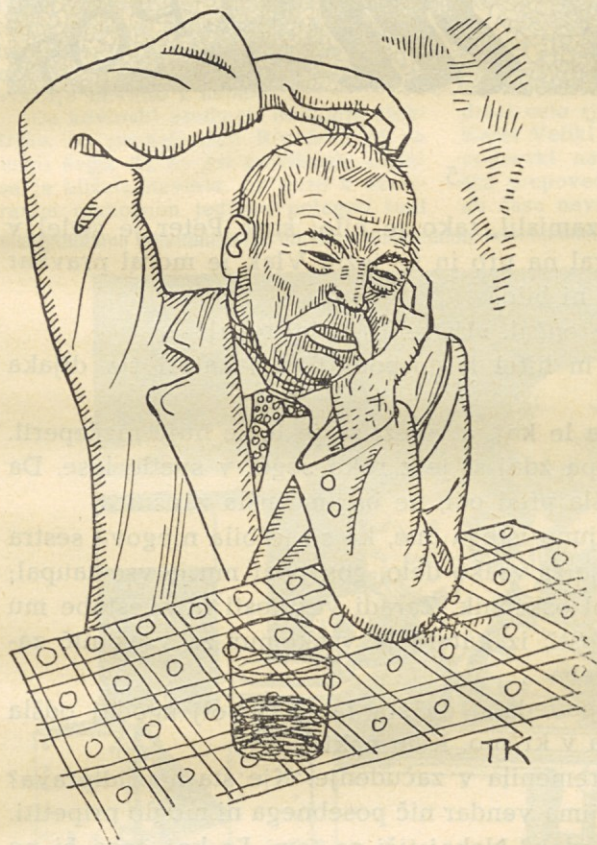
Ves čas do zadnjega vlaka je pohajkoval po mestu. Upal je, da ju bo kje zagledal. Ni ju bilo. Kako bi se bila odpeljala, ko pa Filip nima denarja? Začudenju se je pridružila skrb. S tistim trenutkom je bil tako rekoč odgovoren zanju. Presneto, da bo iz njiju izbezal skrivnost, zakaj ju ni bilo v krčmo.

»Pa menda vendar nista kaj hudega storila?« je s strahom razmišljal in rentočil venomer: »Da, ustreliti ju je treba!«

Ko je pregledal že vse ulice in uličice in je prebrskal vso bližnjo okolico postaje, si je končno le kupil vozni listek. Skrb pa je glo-dala bolj in bolj. Seveda, saj je bil v resnici odgovoren zanju.

Odpeljal se je. V bližnjem trgu so vstopili trije orožniki. Kazalo je, da se nekam peljejo po službenih opravkih. V tem vremenu? Kaj se je zgodilo? Petra je imela radovednost. Prisluhnil je njihovemu razgovoru, a ni mogel ničesar izvedeti.

Začudil se je, ko so z njim izstopili v Dragi. Toda ko je stopil v medel svit luči in v sneg, ga je zopet spekla misel na fanta.

»Štefan,« je stopil k vratarju. »Saj poznaš našega. Ali se je pripeljal?«

»S prejšnjim vlakom. Z onim ... onega ... učiteljevim.«

Petru se je od-dahnilo. Da je le našel sled za njima! Sneg je naletaval v gostih kosmih. Znova ga je zaskrbelo.

»Pa menda nista šla dalje v tem vremenu?«

»Kakor sem ju razumel, da.«

»Vraga! Saj pri nas mora že biti snega do kolen. Še več ...«

Železničar je skomizgnil z rameni. Kaj se to njega tiče? Peter je odšel. Ob-

šlo ga je upanje, da sta morda ostala v Dragi. Sama na pot? Saj bi bilo blazno ...

Dohitel je orožnike, ki so bili nasadili bajonete. Kakor temne lise v sivini so se počasi pomikali pred njim.

»Dober večer, gospodje! Daleč, ako smem vprašati?«

»Do Pobrežja.«

»Potem pa gremo skupaj. Jaz sem iz Pobrežja.«

»Prav do Pobrežja nam menda ne bo treba,« je rekel eden izmed orožnikov. Ustavil se je bil, si prižgal cigareto in z vžigalico posvetil Petru v obraz. »Do neke bajte v samoti.«

»Do Lukove? Druge bajte pri nas ni na samoti.«

»Menda bo tista.«

Petra je še huje imela radovednost.

»Nisem vedel, da je Luka doma. Kaj pa je storil takega?«

»Luka nič, ker ga ni doma. Nekdo drug se je baje naselil v njegovi bajti. Ta nas zanima.«

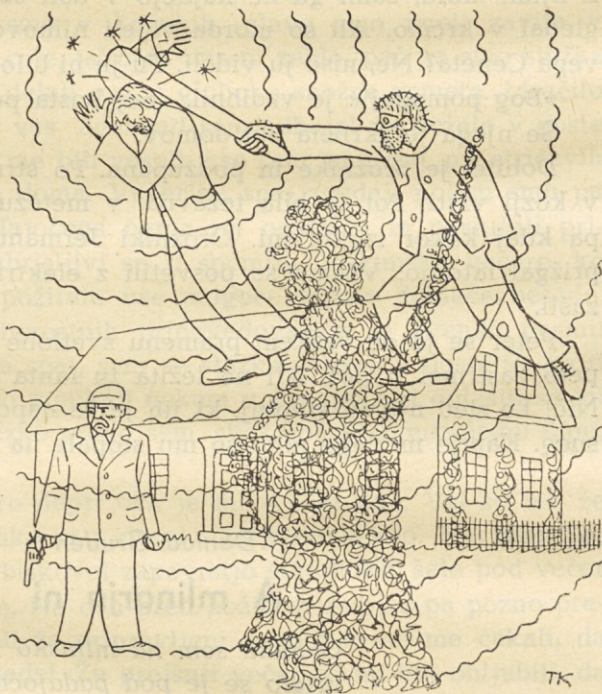
»Aha! Kak potepuh?«

»Potepuh, pa kakšen! Menda Kermavnar.«

Kermavnar! Ob tem imenu bi se zdrznil vsak prebivalec tiste doline in daleč naokrog. Peter je za trenutek obstal in se udaril po bedru.

»Za vraga! Kermavnar! Kaj pa zopet dela tu?«

Ni dobil odgovora. Saj si je sam lahko odgovoril. Skriva se, razbojnik, ali pa se pripravlja na kako tatvino ali rop. Tega človeka nihče ni poznal. Menda je bil doma za gorami nekje. Trdili so, da je pobegnil iz ječe, kjer je sedel zaradi nekega uboja. Kaj natančnega pa nihče ni vedel. Prav ta skrivnostnost ga je delala še strašnejšega. Dolžili so ga celo umorov. To menda ni bilo res. Ujemalo pa se je, da ni

bil več navaden tat in vlomilec. Tega ali onega je pričakal na samem, ga omotil z udarcem po glavi in mu pobral denar.

Petru se je svoj čas pritikal še v sanje. Takrat, ko je razbojnik strašil tam okrog, on po cele noči ni spal. Z revolverjem v rokah je stražil hišo svojega svaka, ki je bila najpremožnejša v vasi. Tu je bilo slišati o tatvini, tam o vlomu in ropu. Pred dobrim letom so Kermavnerju postala tla prevročna, izginil je iz doline. Poslej ni bilo več slišati o njem. Mislili so, da je morda prišel v roko pravice. Tu pa nenadoma — v Lukovi bajti! Kdo ga je izvohal in izdal orožnikom? Tega ni mogel vpraševati.

»Pa veste, da je on?« je vprašal.

»Opis se ujema.«

»Ustreliti ga je treba!«

»Kazen mu ne odide. Ako ga le najdemo ... Vi poznate kočo? Lahko bi nam kazali pot.«

Peter se je odhrkal in se popraskal v laseh. Ni bil pri volji, da bi jim kazal pot. Ne da bi se bal, presneto, sam bi šel nad razbojnika. A moral je naravnost domov, sicer bo njegova sestra skoprnela od skrbi. Še tako ... Bog ve, če fanta nista omagala med potjo. Ako nista ostala v Dragi, seveda ... Ne, res ne more, kakor bi rad. Povedal je razloge, da bi si tega napak ne razlagali.

Dospeli so v Drago. Orožniki so stopili k podžupanu Jermanu. Z njimi mora, sami ga ne najdejo v tisti samoti. Peter pa je pogledal v krčmo. Ali so morda videli njihovega Filipa in učiteljevega Ceneta? Ne, niso ju videli. Tu ju ni bilo.

»Bog pomagaj!« je vzdihnil. »Saj bosta poginila.«

Še njega je skrbela pot domov.

Dohitel je orožnike in podžupana. Po strmem klancu so hodili v kozji vrsti. Pot je bila težavna, v metežu so bili kdaj in kdaj pa kdaj kakor izgubljeni. Orožniki Jermanu niso dovolili, da bi prižgal laterno. Včasih so posvetili z električno svetilko, da niso zašli.

Peter se je ob vsakem pramenu svetlobe nemilo zdrznil in napeto zastrmel v pot. Ali ne ležita tu fanta že onemogla in trda? Nič! Le sled njunih stopinj, ki jih je že napol zasul nanovo zapali sneg. Kaplje mrzlega potu so mu stopale na čelo. (Dalje.)

Danica Gruden

A mlinarja ni

*Gledala sem na mlinsko kolo,
vrtelo se je pod padajočo vodó.
Ko val je močnejši sunil vanj,
se je streslo kakor otrok iz sanj.*

*Tako udarjajo valovi na nas,
včasih v hrbet, včasih v obraz —
valovi življenja, negotove usode
udarjajo nas, človeške nerode.*

*Kakor kolo, ki mlinarja čaka,
hrepeni po onem misel vsaka,
po onem, ki valove zajezi.
A mlinarja ni, mlinar spi.*

Nikolaj Rakitin

Sveti večer

Ilustriral ing. Gaspari

oliko joka je bilo treba, preden sem preprosila starše, da so mi dovolili iti na deželo! Pri nas je bival stričev sin — dijak. Še nekaj kmečkih sinov je obiskovalo mestne šole. Opoldne, ko so nas pustili iz šole, smo se vsi skupaj kar brez kosila napotili na deželo. Tisto zimo je bil zapadel debel sneg. Bili smo v kožuhih, glave smo imeli zavite v rute, tako da nas ni zeblo, pač pa smo stežka delali gaz v globoke snežne zamete. Mračilo se je, ko smo prišli v vas. Zelo rad sem odhajal na deželo v goste k sorodnikom. Vsi so me bili veseli, vse sem imel rad, pri stričevih sem se pa počutil ko doma. Večerjali smo zgodaj, potem smo pa počenili okrog plapolajočega ognja na ognjišču in poslušali pripovedovanja. O, neizbrisljivi so ti spomini na zimske večere, ko je moja duša žejno požirala vse mogoče lepote domače besede, se opijanjala ob skrivnostnih pripovedovanjih in zvenku pesmi! Ko nas je teta spodila spat, sem se stežka spravil v posteljo, kajti starejši bratranci so jo popihali nekam v vas, pa niti oglasili se mi niso. Pod veliko in težko odejo sem, stiskajoč se k mlajšemu Lipu, kmalu zaspal.

Ko sem drugo jutro odprl oči, je bil v sobi dan. Vsi so bili že vstali in slišal sem, kako se v drugi sobi pogovarjajo. Ves tisti dan in še prihodnji sem obiskoval zapovrstjo sorodnike, šele pod večer sem prišel k stričevim. Na dan pred božičem sem se pa pozno prebudil. Bratranci so bili že pripravljeni na pot in so me čakali, da sem se oblekel in najedel. Že prejšnji večer so mi bili obljubili, da bodo tudi mene vzeli s seboj v gozd. Na koncu vasi smo dohiteli tudi druge fante, ki so se prav tako odpravili podirati badnjak,* ki ga bodo potem prinesli domov. Ko smo bili že globoko v gozdu, smo se ustavili na s snegom pokriti planjavi, kjer so bratranci zakurili velik ogenj. Potem so pustili nas pri ognju, starejši pa so se odpravili po planjavi, izbirat badnjak. Kmalu so se oglasile sekire. Mi mlajši smo jo ubrali v obližnje leskovje, si narezali ravnih in gladkih mladric in jih začeli rezljati ob ognju. Nekateri so pokazali veliko spretnost v rezljanju palic in z ostrimi nožiči so strgali lub

* Badnjak — drevo, hlod, tudi samo veje, ki se sežigajo za božič. Slovenci okrog Gorice so ga žgali še okrog leta 1850. in so ga imenovali božič.

z njih. Najprej so prispeli starejši bratranci, — na ramah so prinesli badnjak — debel in raven dobov hlod, visok ko človek. Počakali smo, da so se zbrali vsi, potem smo krenili pa v vas. Ko smo prišli na dvorišče in se ustavili pred hišnimi vrati, so bratranci, ki so nesli badnjak, z visokim glasom vprašali:

— Ali častite mladega Boga?

Na pragu se je prikazala teta in odgovorila:

— Častimo ga, častimo, dobrodošli!

Vsi smo stopili v hišo, bratranci pa so ponavljali:

— Mi v hišo in Bog z nami!

Teta in mi, kolikor nas je bilo, smo zapeli:

— Amen, Bog daj! Amen, Bog daj!

Bratranci so postavili badnjak pokonci ob ognjišču, kjer so se pekli hlebci in potice, ki so jih zamesili s posebno vodo.

Ko se je zvečerilo, nam je teta rekla, naj prinesemo slame, nastlala jo je po prstenih tleh, čeznjo pa je razgrnila dolg prt. Na sredo je postavila tri velike pisane hlebce, okrog njih potice, naokrog pa je razpostavila lončene sklede z jedmi in sadeži. Ko je postavljala jedi, je teta govorila, da je greh, vzeti kaj v usta, kajti to je božja večerja, ki še ni blagoslovljena. Prišel je stric in vsi smo se zvrstili okrog mize, držeč se pokonci, in nič nismo govorili. Na lemež, ki ga je bil stric še podnevi porinil za ognjišče, je teta nasula žerjavice in kadila in ga, potem ko se je prekrižala, dala stricu, ki se je prav tako prekrižal, ga prijel z desnico in začel kaditi od desne na levo, kakor se seje žito. Trikrat je stric v obliki križa pokadil mizo, blagoslavljač večerjo:

*Naj rodi pšenica
na poti in pod potjo
in na suhem belem kamenu.*

Potem je stric gologlav obšel in pokadil vse sobe, klet, hlev, ovčjo stajo in kaščo. Nazadnje je pokadil pokonci stoječi badnjak ob ognjišču, se pokrižal in ga s pomočjo najstarejšega sina položil na ogenj. Ko je dvignil glavo in pogledal proti dimniku, je spregovoril:

— Dobri Bog, bodi naš gost in večerjaj z nami!

Teta pa je odvrnila:

— Večerjajte, otroci moji, Bog vam blagoslovi! — Takrat smo vsi posedli okrog postavljene večerje razen strica. On je vzel v roke na sredo položeni veliki hlebec, ga visoko dvignil in spregovoril:

— Da raste, da poraste žito takole visoko!

— Bog naj te usliši! — je odgovorila teta. Te blagoslovilne besede smo ponovili vsi in se prekrižali. Ko je sedel, je začel lomiti hleb na kose in vsakemu posebej govoril.

Prvi kos je bil namenjen Bogu. Teta ga je položila pred sveto podobo ob večni luči. Kos z novčičem je dobil Lipo, ki bi bil rad poskočil od veselja, ker ga je doletela taka sreča, toda teta ga je pokarala, češ da se od večerje ne sme nihče prej dvigniti dokler se vsi ne najedo. Jedli smo počasi in molče. Ko se je stric najedel in se pokrižal, smo to isto storili vsi po vrsti in se vsi istočasno dvignili, Paco pa je poskočil.

— Kolikor je poskočil, tako visoko naj vzklijejo žita — je dejal stric.

Potem je teta prijela prt za rob in ga potegnila po slami. Mi mlajši pa smo se začeli valjati po slami, zato da nas ne bi mučila bolezen to leto, brskali smo po slami, našli nekaj žitnih zrn in jih dali stricu.

Ta zrnca so sveta, — je dejal stric. — Če jih pomešaš med seme, žito ne bo snetljivo in njive ne bo mogel nihče začarati. Potem nam je rekel, naj pobereмо slamo in jo znesemo na sredo dvorišča ob mlatiščnem stožeru. Tam bodo zaklali prašička in ga bodo z njo osmodili. Stric je sédel zraven ognjišča, mi pa smo se razvrstili zraven njega. Lipo mu je podal drenovo vejico, stric je odkrnil poppek z nje, ga vrgel v žerjavico in dejal:

— Kakor se je razpočil popek, tako naj se razpoči tudi hudobija.

Potem smo začeli tudi mi trgati popke, jih metati v ogenj in ponavljati njegove besede. Teta, ki je klečala zraven nas, je morala čuti, dokler ne pridejo koledniki, pa nam je začela pripovedovati:

— Na nocojšnji večer se je rodil Jezušček in do Svetih treh kraljev, ko bo krščen, so postni svetniki — postni dnevi. Te dni se ljudje ne zbirajo ob večerih na preji, kajti vsak mora čimprej domov; čim se namreč zmrači, prihajajo hudobni duhovi in blodijo naokrog do prvega petelinjega petja po polnoči. Hudobni duhovi imajo človeško podobo, toda eno samo nogo, dolgo brado in z iglami so porasli. Luči se boje in zato mora vsak, ki gre v temi zdoma, imeti luč s seboj. Če pa srečajo človeka brez luči, ga hudobni duhovi pojezdijo drug za drugim, potem ga pa ženo jahaje po vsej vasi, dokler ga ne oblije kri in se ne zgrudi od utrujenosti...

Ni še končala svojega pripovedovanja, ko se je razleglo pokanje pušk in govorjenje. Vsi smo nagloma poskočili pokonci. Zunaj pa so peli koledniki:

Gospodar, gospod,
 božič je, božič!
 Gospod, boljar,
 odpri nam zelenikova vrata,
 dobri ljudje ti gredo v goste,
 dobri gosti, koledniki...

Stric je odprl vrata in se vzravnal na pragu.

— Častite mladega Boga?

— Častimo ga, častimo! Dobrodošli, koledniki!

Koledniki so vstopili, prej pa so potrkali z zakrivljenimi palicami na vrata. Z ovčjimi kožuhi so bili ogrnjeni, pokrivala so imeli z venci ozaljšana. Mlajši so imeli čez ramena prevržene bisage. V dveh vrstah stoje so peli pesem za pesmijo, blagoslov za blagoslovom. Teta je vsakemu koledniku dala kolaček, katerega si je vsak nataknil na zakrivljeno palico, mlajšim pa je vtaknila v torbe po pest orehov. Ta čas pa so se moji starejši bratranci zavili v ovčje kožuhe in vzeli palice in se z njimi napotili koledovat k sosedom. Midva z Lipom sva se pripravljala, da bi jo pobrala za njimi, pa je stric tako preteče odkimal z glavo, da mi je padla zakrivljena palica iz rok.

— Prihodnje leto bosta šla pa vidva koledovat, — naju je tolažila teta.

Ko so odpeli vse pesmi, je prvi stopil iz hiše vodnik, najstarejši kolednik, stresel pokrivalo z glave, zakrilil s podarjenim kolačem in začel blagoslavlјati:

*Tale kolač, sit — presit,
 tale kolač, zviti, prezvit,
 pred Bogom pečen,
 nam namenjen,
 kolikor je zrn v njem,
 mletih in premletih,
 sitih in presitih,
 toliko zdravja naj bo v tej hiši.
 Tovariši, recite: Amen!*

Vsi so se v en glas oglasili: Amen!

Stric je pospremil kolednike do zunanјih vrat, teta je začela pa pospravlјati mizo. Polnoči je že bilo. Legli smo, pa dolgo nisem

mogel zaspati. Večna lučka je mežikala in zagledal sem se v kot, kjer se mi je s svete podobe nasmihal Jezušček v Materinem naročju; v njegovem smehljaju sem čutil dih nečesa svetlega in velikega, kar se je napotilo v svet, da prinese vsem ljudem miru in veselja.

(Iz bolgarščine Tone Potokar)

Angel Karalijčev

Greh deda Ivana

Ilustriral ing. Gaspari

Zgodnjega jutra je pred železnimi nebeškimi vrati obstala duša: ded Ivan Bradač je bil, župan vasi Raževo. Pipa je privlekel izza pasu in nalahno potrkal. Težka nebeška vrata so se za spoznanje odprla in ključar sveti Peter je pomolil glavo skozi odprtino. Velik ključ mu je visel ob pasu.

— Kdo trka?

— Jaz, ded Ivan, stari župan iz Raževa.

— Počemu si prišel?

— Prišel sem, ker sem pravičnik. Leta na zemlji so se mi iztekla. Dovolj dolgo sem županoval vasi in delal dobra dela ljudem. Prišel sem, da bi se stegnil pod katero si že bodi nebeško drevo in užival rajsko lepoto.

— Nisi se napak domislil, — je dejal sveti Peter — toda čakaj, bom videl, če si med pravičnimi, potem ...

— No, no, če je pa o pravičnosti beseda, moram reči, da če jaz nisem pravičen, ni nihče. Veš kaj, povej mi no, ali imate v nebesih dobro senco.

— Seveda jo imamo.

— V navado mi je prešlo, da se poleti zvalim v senco na travo. Kaj pa muhe, ali jih imate?

— Tukaj jih ni.

— Krasno! Doli na zemlji nisem imel miru pred njimi. Čim sem se stegnil, da bi dremal, pa so me začele grizti v nos.

Sveti Peter je snel tehtnico, ki je visela na klinu pred nebeškimi vrati.

— Počakaj, videla bova, ded Ivan. Naštej najprej svoja dobra dela; tehtnica bo pokazala. Na levo stran bom položil tvoj greh, je že tu: majcena kapljica. Na desno stran položi vsa dobra dela,

ki si jih kdaj storil v življenju. Če bo dobro težje, — dobrodošel, ded Ivan, v nebesih!

Ded Ivan se je popraskal po tilniku in začel naštevati:

— Prvo, sveti Peter, vodnjak z dvema koriti sredi vasi. Lepšega kmalu nisem videl. Voda bistra ko rosa. Vsa vas prihaja pod večer polnit kotle. Samo to dobro delo bi bilo dovoljšno za deda Ivana.

— Premalo je — je dejal sveti Peter.

— Če je premalo, bom dodal še veliki kamnitni most čez Jantro. Ali si šel čezenj, ključar božji? Ko bi videl, kako visok je. V glavi se ti bo zvrtilo, če se boš ozrl v globočino. Tisoč zlatnikov sem porabil zanj. Kaj je to malenkost?

Prelahko je, ded Ivan, tvoj greh je zdaleč težji.

— Tako? — se zamisli ded Ivan. — Potem prideniva pa še novo cerkev. Ti je znana? Ozri se skozi oblake. Kako lepa je! Jo vidiš? Bela se dviga sredi vasi, visoko moli nad najvišje vrhove orehov božji križ in se sveti. Sedem let je ded Ivan zidal cerkev. Še spati nisem imel kdaj. Pa se ne pritožujem. Kar sem storil, naj bo za moje zveličanje.

Sveti Peter je dvignil tehtnico in desna skodelica se je visoko dvignila, leva, v kateri je bil greh, pa se je prevagala do tal.

Ded Ivan je v strahu pogledal božjega ključarja in ni ničesar razumel.

— Povej mi, kakšen je moj greh?

— Velik.

— Kaj more ena sama drobcena in brezpomembna kapljica biti težja ko most, vodnjak in cerkev?

— Lahko je — spregovori sveti Peter. — Ta greh je zdaleč težji.

— Povej, kateri greh je to!

Sveti Peter je začel:

— Ali se spomniš, kdaj si končal kamnitni most? Iz devetero vasi so se zbrali ljudje v vasi Raževo, — mogočni most so prišli gledat in se veselit. Koliko vina se je razlilo ob tisti priložnosti! Pred mostom pa je sedel v prahu lačen slepec in stegoval predse svojo črno, razpokano dlan. Ustnice so mu nekaj šepetale, toda besedi ni bilo slišati. Ko si stopal mimo njega in videl stegnjeno roko, se niti prijel nisi za pas, da bi otipal možnjiček, ampak si se pripognil, pobral kamenček na tleh, ga spustil slepcu v roko in dejal:

— Na, iz njega sem jaz sezidal tako velik most!

Slepec je otipal kamenček in ni rekel nobene. Toda iz njegovega slepega desnega očesa je privrela kristalna solza in se začela lesketati. To solzo sem položil v levo skodelico, ali jo vidiš?

Ded Ivan je pripognil glavo in se napotil navzdol.

(Iz bolgarščine Tone Polokar)

Giovanni Papini

Vprašanja

Septembrskega dne sem se sprehajal blizu doma. Daleč naokrog so bila drevesa, polja, vinogradi, tu pa tam prgišče trave. Trte, polne temnih zorečih grozdov so se tesno oprijemale opore. Nebo je bilo polno oblakov pošastnih oblik, ki so se vleкли leno skozi sinjino; rahel vetrič je pozibaval listje, da je šušljalo kakor bi se smehljalo; daleč v ozadju so se bleščali beli vrhovi globoko v dolino preklanih gora; v ozračju se je širil vonj po mokri zemlji in koruzi, nakopičeni v kaščah.

Stopil sem proti reki skozi oblak brenčečih črnih os. Voda je bila plitva, počasna in blatna in vendar prav ta reka mi je ugajala. Povzpел sem se na nasip; prijetna sapa mi je božala obraz, ko sem stopal k brodu. Čoln me je že čakal, kmalu sem bil na drugem bregu.

Zakaj me tako mika drugi breg? Mogoče radi tega, ker je tam več drevja in je trava tam lepša, bujnejša? Ne. Saj ljubim tudi puste kraje, koder se sonce upira ves dan kakor potepuh. Mogoče ljubim drugi breg zato, ker je pač druga stran, ker ni moja stran, kamor se moram vračati večer za večerom.

Tudi tega dne sem se vsedel v travo. Približal se mi je ribič; pripravljaj je svojo mrežo, da jo vrže v reko in oropa toliko ribic življenja. Tedaj sem vedel, da lahko pričnem. Vstanem, stopim k možu. V rokah nisem imel ničesar, le v žepu sem nosil knjigo, ki me pa ni mikala, da bi jo čital. Moški je bil še mlad, nizek in čokat, ožganega obraza, velikih ust. Ni bil videti posebno razumen, toda tega tudi nisem pričakoval.

Tedaj se je skrčil kakor maček, preden se vrže na plen, in zalučal mrežo v vodo. Začelo se je pričakovanje, mučno, dolgočasno pričakovanje moža, ki ne misli na smrt. Vse je bilo tiho; le sitne muhe, ki so čutile v ozračju prihod hude ure, so naju neprestano obletavale.

Cemu še čakati? Vprašam ga, kakor sem že tolikokrat druge: »Čemu delate to?«

Mladenič me je gledal z izrazom, ki sem si ga predstavljal, še preden je izpregovoril: na pol začudeno, na pol pomilovalno. A ni mi odgovoril. Moral sem ponoviti vprašanje. V tem trenutku nisem mogel prenesti tišine.

Tedaj se mladenič zasmeje in reče:

»Da ulovim ribe.«

»In čemu vam bodo ribe?«

»Da jih prodam.«

»Čemu vam bo pa denar, ki ga dobite za nje?«

»Kruha si kupim, vina, olja, oblačila in obuvala in vse drugo.«

»In čemu kupujete vse to?«

Mladenič presenečen obstane. Moral sem zopet ponoviti svoje vprašanje, ostro ga motreč. On se pa ozre naokrog, kakor bi prisluškoval tišini. Mogoče je kaj sumil, vendar je odgovoril:

»Da živim.«

»Toda čemu hočete živeti?« sem hitro povzel.

Tedaj je bilo videti, da sta začudenje in veselost ribičeva dosegla višek. Bil je prepričan, da vè, s kom ima opravka, ni pa vedel, kako se bo stvar završila. Jaz pa nisem hotel prekiniti razgovora. Ponovil sem trdovratno svoje vprašanje in ga pri tem trdo opazoval kakor obtoženca.

Mladenič se je zaničljivo nasmehnil:

»Živim, ker sem rojen.«

»Toda kaj je smoter vašega življenja?«

»Kaj je smoter? Kaj mislite s tem?«

»Hočem reči: kaj je vam najvažnejše v življenju?«

»Razumem. Moj smoter je: ribariti.«

Utihnili sem, nato sem vstal. Bilo bi zaman nadaljevati. Dospela sva tja, kjer sva pričela. Ribič je s svojo preprostostjo zaključil krog.

Oddaljil sem se ves razdražen; blodil sem po nasipu in lomil cvetke ter nizko travo. Izza vejevja sem zaslišal jezne vzklike otrok. Obrnil sem se v smer, odkoder se je razlegalo njihovo kričanje in stopil k plotu vzdolž nasipa; odrinil sem lesena vratca, skozi katera me je vodila mehka stezica na polje. Že sem zagledal na levi kmeta, ki je kopal zemljo, pa sem se napotil naravnost k njemu. Tudi on me je že ugledal in me nezaupljivo opazoval izpod umazanih krajev slamnatega klobuka. Bližal se je pač čas trgatve, pa je bilo vse pripravljeno proti tatovom grozdja. Večerno tišino je nenadoma prekinil strel.

Bil sem že pri možu; zemlja ob njegovih nogah je bila vlažna in peščena ter se je pripravljala na nove darove. Preorana zemlja me vedno gane, kakor bolečina, toda premagal sem se in vprašal:

»Čemu delate to?«

Kmet me je gledal s svojimi nemirnimi, črnimi očmi in odvrnil:

»Da vzklije žito.«

»In čemu vam bo žito?«

»Da si spečem kruha?«

»In čemu potrebujete kruh?«

»Da živim.«

»Toda čemu hočete živeti?«

Pri tem vprašanju je kmet sklonil glavo in se lotil zopet svojega mučnega dela. Bosa noga se je zopet uprla v železo in zemlja se je lomila ter postala temnejša, sveža. Ponovil sem večkrat še vprašanje, toda v odgovor so mi bili le hudi pogledi.

Vetrič se je poigraval okrog moje glave. Snamem si klobuk, pogledam v nebo; odnekod se je razlegal tožeči pisk tovarniške sirene. Vrnil sem se po stezi k reki.

Kako lepa se mi je zdela v tem trenutku voda! Šel sem še nekoliko po nasipu. Iskal sem tretjega obsojenca. Vrbe so me spremljale počasi, počasi v več vrstah in se krivile v lahnih udarcih vetra. Dospel sem do travnika. Tu sem ugledal deklico v rdeči obleki, ki je sklonjena nabirala jesenske cvetice.

Želel sem si bitja, majhnega ali velikega, da bi le znalo govoriti. Drugo me ni brigalo. Dekle je bilo svetlih las, majhno, morebiti neumno. Meni pa je bilo dovolj, da ni bila nema in ni zbežala. Poklical sem jo od daleč, kakor se pokliče psička. Ona je dvignila glavo od cvetk, me pogledala smehljajoče in stopila dva, tri korake proti meni. Ko sva si stala nasproti, sem ji ponovil potrebno vprašanje:

»Čemu delaš to?«

Deklica ni mnogo pomišljala, odgovorila je takoj:

»Da naredim šopek za Marijo.«

»In čemu hočeš napraviti šopek za Marijo?«

»Da bi se spomnila name.«

»Toda čemu želiš, da se te spominja?«

»Da bi mi pripravila prostor v raj, prav blizu nje, kadar bom umrla.«

Besede svetlolase deklice so mi dale odgovor, ki sem ga iskal. Zakaj je tako delala deklica?

Ker si je hotela ohraniti raj. Živela je torej, da se pripravi na smrt. To je bil odgovor, edinstven odgovor, kakršnega mi nista mogla dati oba moža, izkoriščevalca vode in zemlje.

(Iz italijanščine Kodrič St.)

Obsojenec Matjaž

V lesketajočo se zimsko belino odeta leži Brezovica. Neslišno plove skozi njen mir slutene blaženosti. Za malimi okni vaških hiš gori pričakovanje.

Visokošolec Gregor stoji ob oknu in gleda na cesto, ki se mimo vaše trgovine in nekaterih imovitejših domačij vije v klane, tja pod gozd do drobne, lesene Matjaževe bajte.

»Matjaž...« pomisli Gregor. »Matjaž, ki se je pred nekaj dnevi vrnil iz zapora, ker je bil ponoči napadel in okradel starega Sitarja. Takoj, ko sem ponoči prišel na počitnice, so me obsuli z vestjo, da je Matjaž doma, da je v bajti, da so ga prav pred Božičem poslali domov, prav na sam presveti praznik.« Gregor zamišljeno odkimava, njegove oči gledajo v preteklost. V njegovem spominu se prižigajo davno obledele podobe iz otroških let. Z Matjažem sta bila na vasi sošolca. Matjaž je bil sin revne, bolehnne delavke, ki je prišla umirat v staro, leseno očetovo bajto. Ni bil posebno razumen, potez nepravilnih in postave drobne. Nikoli se ni smejal, nikoli se ni nikomur skušal prikupiti. Če mu je kdo dal kruha, se ni zahvaljeval, kakor da bi mu bil glad v nadlego, ki jo prav nerad kaže ljudem.

Nekega dne je po vsej šoli zagrmelo: »Med učenci je tat! Iz miznice je učitelju zmanjkal denar!«

Bledi in negibni so učenci strmeli v učitelja. Matjaža tedaj ni bilo v razredu.

»Reči na klop!« se je glasil ukaz. »Preiskava!« In Gregor se spominja, kakor da se je zgodilo včeraj. Nenadoma je bilo v klopi za njim nekaj zažvenketalo, kakor da z dlani v torbo polzijo kovanci. Ozrl se je in zagledal ostre oči Dolencovega Jože. »Kaj pa zijaš!?« ga je Jože nahrulil. Tedaj je tudi že stopil do njega učitelj: »Reči na klop!«

Dolenc je malomarno vrgel torbico s knjigami na klop in z nedolžno mežikajočimi očmi pogledal učitelja:

»Kaj me imate za takšnega?«

V njegovem glasu je bilo nekaj tako užaljenega, da je učitelj odgovoril: »Nikogar ne dolžim. Preiskal pa bom vse brez izjeme! Kje je Matjaž?«

»Na hodniku.«

»Daj sem njegovo torbo!«

Z isto malomarno kretnjo je Dolenc vrgel tudi tovariševe reči na klop. V torbi je zažvenketalo.

»Denar! Tat!« so se polzadržani vzkriki ponavljali med sošolci. Ko se je Matjaž vrnil v razred, je bila njegova torbica na učiteljevi mizi in tam poleg nje srebrni kovanci.

»Torej tako si začel!« je razburjeno dejal učitelj. Matjaž je zardel in molčal. Nato je pogledal po razredu grdo in sovražno, vzel svojo torbo in hotel z njo v klop.

»Stoj!« je velel strogi glas. »Se zavedaš, kaj si storil? Kradel! Tat si postal!«

Se trenutek je Matjaž pomolčal, nato pa je odločno dejal: »Jaz nisem vzell«

»Po pouku ostaneš tu!« je velel učitelj. Tedaj pa je kakor blisk presunilo drobno Matjaževo telo. Ozrl se je še krog sebe in nato v trenutku izgi-

nil iz razreda.

Vse je utihnilo.

Gregorju se je

zazdelo, da je

učiteljeve oči

zameglila solz-

na vlaga. Ne-

nadoma pa je

občutil sočutje

z obdolženim

Matjažem in

njegov upor se

mu je zazdel

nekaj velikega

in dobrega in

nujnega. Podzavestno je vstal in spregovoril: »Kaj pa če ni

Matjaž vzel, gospod učitelj?«

Učitelj se je streznil: »Kaj govoriš? Dokazana je resnica. No-

beno usmiljenje mu več ne izbriše sramote. Niti kesanja ne pozna,

grdi grešnik! Niti kesanja!«

Gregor je še stal, ko ga je iz klopi za njim potegnili za suknjič

nestrpna roka. Ozrl se je. Dolenc je zašepetal: »Gregor, pri nas

imamo mlade zajčke. Ali jih prideš popoldne pogledat?«

Tuje in osladne, skoro ostudne so se zazdele v tistem trenutku

Gregorju Dolenčeve besede. Sedel je in ni odgovoril. Njegova

misel pa se je usidrala v trenutku, ko so kovanci za njegovim

hrbtom zažvenketali in Matjaža ni bilo v razredu. Ta Dolenčev

Joža!? — —

»Kaj pa tako stojiš in gledaš v sneg, sinko?« je zdajci vzdramila

Gregorja iz spominov mati. Iz rok ji je zadišala topla božična po-

Konrad Seifert: *Jaslice v Preddvoru*

tica, ki jo je pravkar prinesla v sobo. Položila jo je na mizo in nato stopila h Gregorju:

»Preveč vedno misliš! Saj se ti bo še zvrтелo!«

»Dali ste me študirat za sodnika, mati, in to je tako težka, tako težka stvar!«

»Sam si hotel.«

»Seveda! Vem. Saj je lepo, toda...« Z obema rokama jo je visok in lep prijel za rameni:

»Mati, biti vedno pravičen sodnik bi bilo tako lepo!«

»To more samo Bog!«

»Toda, če bi se človek potrudil, če bi hotel in hotel z neomajno vero in voljo, če bi raziskoval do kraja, do skrajnega kraja!«

»Dober si, Gregor!«

Gregor se je nasmehnil. Oči so se mu zaiskrile v nenadni misli. Prijel je mater za roko:

»Hočete, mati? Dajte, dajte mi odrezati kos potice, velik!«

»Vidiš, vidiš, tako je prav!« je vsa srečna odgovorila in že mu je ustregla.

»Pa še nekaj klobas mi dajte pa tudi kruha, hrena!«

»Ne boš počakal, da povečerjamo skupaj?«

»Mati, tako sem mislil, mislil, da bi to nesel tja gori...«

»Kam?«

»Matjažu.«

»Kristus! Zločincu!? Saj te ubije! Nihče ne gre mimo bajte odkar je doma.«

»Dajte, mati! Bila sva sošolca. Imel sem ga rad.«

»Naj mu nese hlapec.«

»Ne, to ni nič! Moram sam! Ne bojte se! Res ne!«

»Ne pustim!«

»No, mati! Saj Matjaž ni tak!... In... še nekaj bi rad.«

»Kaj?«

»Rad bi vedel, če je Dolenčev Joža doma.«

»Seveda, mora biti doma, odkar je podedoval gostilno. Zdaj mu več ne kaže, da bi pohajkoval.«

»Ali ga imajo ljudje radi?«

»Tako. Zgovoren je.«

Čez pol ure je Trpinov Gregor potrkal na Matjaževa vrata. Odgovora ni bilo. Poizkusil je odpreti. Ni šlo. Pogledal je skozi okno. V mraku male izbe so se topili obrisi preprostega pohištva: stare, rjave, črvice postelje, mize in dveh zabojev. Nenadoma je Gregor razprl oči v grozi. Na postelji je ležal Matjaž bled in negiben. Desna roka mu je visela preko stranice, ob zapestju je krvavela. Gregor ni pomišljal. Planil je k vratom in udarjal po njih z vso

močjo, da se je končno zapah vdal. Ranjenec na postelji je zastokal.

»Matjaž, kaj je s teboj!?« Dvignil je onesveščencu roko in mu jo s svojim robcem tesno prevezal nad rano, da bi kri več ne odtekala. Prisluhnil je srcu. Oglašalo se je utrujeno, tiho, slabotno.

»Matjaž, poglej me malo! Nocoj je praznik! Bova skupaj praznovala. Poglej me! Poznaš še Trpinovega Gregorja? Hodila sva skupaj v četrti razred. Veš, Matjaž, takrat, ko so te po krivem obdolžili zaradi tistih srebrnih kovancev, Matjaž!«

»Prinesel sem ti vina in potice.«

Matjažu so zadrgetale ustnice: »Ti... ti verjameš, da nisem...?«

»Vem, da nisi!«

»Veš!? Veš!?« Matjaž se je skušal dvigniti. Gregor ga je podprl.

»Ne muči se, Matjaž!«

»Če res veš... potem bi bilo tako lepo še živeti... živeti!...«

»Saj boš živell! Pa zakaj si to storil s seboj?«

»Nihče me ne mara.«

»Jaz sem vedno verjel vate, Matjaž.«

»Daj mi še vina!«

»Si žejen?«

»Žejen...«

Gregor je drugič natočil skodelico in mu jo nastavil k ustnicam. Matjaž je hotel piti, a nenadoma se mu je telo zvilo v krču in v mrak je jeknil njegov poslednji krik:

»Jaz nisem!«

Ko so vaščani iz sosednje vasi v dolgi vrsti z gorečimi bakljami v rokah priromali v Brezovico k polnočnici, so se v velikem loku izognili Matjaževe koče. A ko so se vračali, so s sveto grozo, tiho pošepetavajuč šli prav mimo nje in opolnočne baklje so skozi mala okna ožarjale mrzlo lice obsojenca Matjaža.

Ksaver Meško

Ob večeru življenja

Tiho, tiho vstajajo

spomini mi iz srcá,

davni dnevi prihajajo,

prihaja preteklost vsa:

Lepi in sončni dnevi vsi,

vsá mlada rádot in smeh,

teža prvih trpečih dni,

zablode in bridki greh.

Sklanjam pred Bogom ponižno se v prah,

hvaležen, od kesa strt,

ni za življenje minulo me strah —

saj vse poravnala bo smrt.

Božična noč v planinah

Cudovita žival je pes! Rad ga imam. Pa tudi psi navadno niso hudi name. Najlepše na psih so njihove oči. Kako znajo izražati ljubezen do gospodarja! Kako se zrcali v njih vdanost celó tedaj, kadar gredo z gospodarjem v smrt. Da, v smrt! Ali si bral Krištofa Dimača? O junaštvih psov na mrzli Aljaski? Z junaki-raziskovalci Nansenom, Scottom, Pearijem, Amundsenom, Birdom in drugimi so šli psi prav na severni in južni pol in preko vseh vročih puščav in pragozdov do največjih uspehov in so s svojimi močmi in nazadnje s svojim mesom pripomogli, da se je človek pretolkel skozi največje nevarnosti do zmage.

Toda kaj ima pes opraviti z naslovom? Povedal bom zgodbo, kdaj sem v svojem življenju vzljubil psa in zakaj se ga prav sedaj spominjam, ko se približuje skrivnostna božična noč.

Junaki popotniki so me zmerom navduševali. Z največjim zanimanjem sem bral knjige, ki so jih spisali, in živahno sem sledil njihovim opisom daljnih,

Konrad Seifert: *Jaslice v Preddvoru*

tujih dežel, ki so jih odkrili. Pa tudi za te popotnike je bila vedno noč miru — božična noč. Vsakdo od njih je tisto noč v duhu zapustil tujino ter je v šatoru ali v kabini svoje ladje, okovane v led in sneg, razpostavil pred seboj slike svojih dragih, deset tisoč kilometrov oddaljenih, in prečul je ure ob

pogledu nanje in ob misli na skrivnosti te noči. Duša mu je tedaj hrepenela domov, da bi vsaj to noč mogel biti v njihovi družini, da bi z njimi mogel praznovati sveti večer in se nato okrepcan zopet napotiti v neznano daljo.

Doživeti tak sveti večer, tako božično noč, sem vroče želel tudi jaz. Z nejevoljo je oče gledal, ko sem se odpravljal 24. decembra 1913. na gore, da bi tam z dvema tovarišema preživel božični večer. Prav je imel! To noč, ta večer naj bo vsakdo doma pri svojcih, ki jim ljubezen drug drugega nikdar ne vzplamti tako zelo, kakor na ta prelepi večer! Žal, da me je trma zvalila z doma.

Kam smo šli? Samo na Veliko planino. Toda razmere so bile tedaj drugačne kakor dandanes. Mislim, da smo v vsej širni Sloveniji bili edini v planinah tiste noči. Pozimi koče tedaj še niso bile odprte. Smučke smo imeli v Ljubljani le nekateri. Po gorah smo tedaj orali še smučine v nedotaknjen sneg in mir je tedaj vladal v zasneženih gorah. Tistega dne pa je večina tovarišev odpovedala in obljubila, da pridejo za nami naslednjega dne.

Tako smo sami trije prišli v Kamnik. Meščani in zunaj mesta kmetje nas niso posebno prijazno gledali. Toda mislili smo, da smo junaki, in krepko smo

jo rezali v noč. Zvonovi so se glasili od vseh strani in oznanjali so, da se pričenja sveti večer. Nikdar zvonovi ne pojo tako lepo in tako milo kakor na ta večer!

Zvonili so tedaj v Kamniku, v bližnjih Mekinjah, v Stranjah in celó gori pri Sv. Primožu in v neznanih daljavah tam za griči in gorami. Pa ni bil glas od Sv. Primoža grozeč? Ne, samo domišljija. Mi junaki smo šli v noč.

Ustavili smo se v gostilni v Stranjah.

»Danes greste gori? In v takem vremenu?« nas je očitajoče vprašal krčmar.

Res, v takem vremenu! Mrzlo je pihalo in noč je bila temna kakor v rogu. Nebo je bilo prekrito in nobena zvezda ni sijala. Kazalo je, da bo pričelo mesti.

Krčmar je bil lovec, a pes, ki ga je imel, je bil uboga, kmetška para, brez rodovnika, brez visoke cene. Stisnil se je k našim nogam. Pa kdo bi se menil za psa, ko so bila pred nami ju-naška dejanja!

Ko smo se odpravili, nam je krčmar spet odsvetoval. — Zdaj obrniti? Nikdar!

Zunaj je zapihalo, da je šlo skozi kosti in mozeg. Luč je ugašala v svetilki in hitro smo stopili navkreber, da bi se ogreli. Toda kaj se nam opleta okoli

nog? O mrcina! Krčmarjev pes! Marš do-

mov! smo ga podili. Ali pes nas je pogledal in stekel naprej ter izginil v temi. Pa smo šli dalje v mraz in noč, in zopet je stal pes pred nami. Kaj pa hoče ta neumna žival, ko ima doma topel kot in polno skledo, smo se izpraševali. Zapodili smo ga in je izginil. Mraz in piš in noč. Od vseh dalj zvonovi. Čim više smo se vzpenjali, tem bolj so klicali zvonovi. Kako čudno! Komaj par korakov si videl pred seboj, a glasovi iz velikih dalj so prihajali tako jasno in milo, da je bilo v duši toplo in lepo. Zvonovi so klicali. Ljudje so jim odgovarjali vsepovsod! Sedeli so pri polnih mizah, klečali so ob jasicah, tiščali so se peči, pripovedovali so si čudne lepe reči, radi so se imeli — iz oken zadnjih koč gori pod Sv. Primožem je sijala prijazna svetloba. Dišalo je po kadilu, kjer koli smo šli mimo in celó v gluho temo je burja prinesla blaženi vonj svete noči. Zato se je začela oglašati tesnoba, saj mi zvonovom nismo odgovarjali, nismo se bližali človeku, ampak oddaljevali smo se od njega, od vsega, kar druží človeka.

Steza je izginila. Človeških sledov ni bilo več, Le zvonovi iz dalj, mili, slabotni že, a še vedno vabljivi... Pred nami divjina. Mraz, noč, burja, sneg.

Gorenjska pokrajina v snegu

Ali bomo našli v takem vremenu cilj? Ali bomo deležni toplote božične noči? Kaj je tam pred nami? Lisica? Ne! Krčmarjev pes! Ali se mu je zmešalo? Še nikdar ni šel pes z mano v gore, najmanj pa pozimi! Nazaj, mrcina! Podili smo ga, metali vanj kepe in kamenje, ki smo ga odkrušili od skale. In izginil je v temi.

Da, sedaj je bila zares tema. Globoko doli so slabotno doneli zvonovi in že davno ni bilo nobene lučice več. Strmo je bilo, samotno in mraz nas je spreletal, če smo se znojni oddihali, kajti od vseh strani je pihalo. Bilo je že blizu Pasjih peči, ko smo odložili nahrbtnike. Glej, spet ta pes! Kako čudno nas je gledal! Kako čudno so odsevali žarki naše svetilke v njegovih očeh. Razjezilo nas je in že smo hoteli planiti nanj — pa nas je nekaj zadržalo. Daleč je bilo sedaj vse, kar je bilo živega. Zato nam je živo bitje poleg nas, četudi je bil samo pes, kar dobro delo. Seveda v svoji človeški ošabnosti tega nihče od nas junakov ni hotel priznati.

Da bi zadostili božičnemu večeru, smo iz snega odkopali malo smrečico in najmočnejši tovariš si jo je oprtal na nahrbtnik. V smrečici je veter dobil večjo oporo in — tovariš se je sesedel v sneg. Na Kisovcu je oznanjalo bučanje z višave, da nas bo gori na planoti Velike planine sprejel snežni vihar. Že tu je sneg letel z burjo, ki ga je trgala s tal. Pasje stopinje pred nami pa so nam bile že kar po volji.

Strmina je ponehala, zato pa je zapihalo, da nam je vzelo sapo. Kar nenadoma smo bili pri tleh. Zbrisil! Burja je posnela sneg z zmrle snežne podlage. Poizkus, da bi s smučkami napredovali, se je izjalovil, ker nas je veter zavrtel kakor vrtavke. Luč je ugasnila. Kam pa sedaj? Oprti proti vetru smo se že precej daleč prerili po temi. Ali pa gremo prav? Toda kje je prav, ko je tema ko v rogu in ti burja sipa ledeni sneg v obraz! Kompas? Karta? Kaj še! Roke so postale trde in vihar se je smejal okoli nas in tulil od veselja, da nas ima v svoji oblasti. Zdelo se nam je, da nas bo mrtve izročil srečnim dolinskim ljudem, ki so tedaj odhajali od polnočnice v tople domove. Pred seboj sem zagledal očetove oči uprte vame; žalost in skrb sta se izražala v njih. Zdaj ne spi in misli name in moli zame. Ko je strašni pritisk vetra za trenutek prenehal, sem pogledal predse. Kdo stoji tam na mali vzpetini? Kar ustrašili smo se, ko je zažarelo dvoje oči iz snežene megle. A hitro se je strah izpremenil v veselje: bil je naš pes! Za božjo voljo! Morda nam on prinaša rešitev! Sedaj nam je bilo vseeno, kam bi prišli in upali smo, da voha pes živinske staje skozi vihar in da bi za njim prišli vsaj v zavetje. Skočili smo v njegovo smer, pes pa je spet izginil. To se je redoma dogajalo, da nas je kljub smrtni utrujenosti začelo navdajati upanje na rešitev. Dasi na zbrisih že davno ni bilo videti več njegovih sledi, smo se zvesto držali smeri. Uganili smo vsi, da je ta čudežna žival naš vodnik, naš zvesti rešitelj, ki nas vodi do kakega hleva skozi neprodarno, strašno, divjo viharo noč. Res! Še enkrat je stal pes ves skrivnosten pred nami, nato pa je šel še par korakov vstric nas, ko je iz črne teme pred nami vstala še temnejša gmota. Za Boga! To je bila sama koča, ki je bila naš cilj!

Z zadnjimi močmi smo osnažili led in sneg od ključavnice in trdo smo zaprli za seboj vrata, jih zaloputnili jeznemu viharju pred nosom, da ni mogel za nami.

Ko so se nam udi otajali, ko so možgani mogli zopet delovati, smo si najpreje ogledali našega dobrotnika, psa vodnika, ki je kljub trdim besedam, kamnom in kepam vztrajal pri nas na poti skozi divjo božično noč. Za našo ljubeznjivost se ni menil. Jedi, ki smo mu jih dali, je hvaležno sprejel, a gledal nas je, in dobro sem si zapomnil njegove lepe, pametne poglede, za katerimi je bilo toliko skrivnosti!

Kljub temu, da smo bili silno trudni, smo okrasili božično drevo in šele nato polegli in trdno zaspali.

Krčmarjev pes, ki mi je bil vodnik in rešitelj one božične noči, me pozneje niti poduhal ni več. Neznana je ostala skrivnost: Čemu je ravno takrat šel z nami? Zakaj se ni vrnil, ko smo ga podili? Zakaj je vedno prihajal gledat, če gremo prav? Kdo mu je naročal, zapovedoval, da pazi na nas in nas popolnoma onemogle privede v kočo?

Saje

Leteči model

Mnogokrat ste že videli kako je krožil visoko nad vami umeten ptič, letalo, ki preleti velike razdalje tako hitro. Kolikokrat se vam je že vzbudila želja, da bi leteli, ali si pa vsaj ogledali takega ptiča. Vsakdo izmed vas si je zaželel, da bi vsaj napravil sam v malem letalu in da bi ga spuščal. Včasih se je mogoče kateremu posrečilo in tedaj je bil tako srečen, zadovoljen. Mnogokrat pa mu je to izpodletelo in žalost je legla na njegovo srce. Taka mala letala prodajajo precēj drago v trgovinah in malo je takih, ki si jih lahko omislijo. Vendar večina takih malih letal — pravilno jih imenujemo modele, — ki jih kupimo v trgovini, ne leti dobro. Zato si bomo pa sami polagoma gradili nekaj modelov. Brez velikih stroškov, le nekoliko dobre volje in poguma je treba za gradnjo takega modela.

Najprvo si bomo ogledali nekoliko vrst modelov. Predvsem razlikujemo dva velika oddelka modelov, in sicer:

- a) brezmotorne,
- b) motorne modele.

Že ime nam pove, da brezmotorni model nima motorja, dočim ga motorni model ima. Seveda imajo motorni modeli povečini le gumi, ki služi za motor ali pogon, in šele v novejšem času so pričele nekatere tuje tovarne z izdelavo bencinskih motorjev, ki so tako veliki, da ga lahko spravimo v pest. Seveda so pa taki »motorčki« zelo dragi.

Če si nekoliko ogledamo pravo letalo ali pa tudi model, opazimo na njem sledeče dele:

- a) krilo, b) trup, c) rep, č) kolesje, d) vijak.

Najvažnejši del modela je krilo, ki drži cel model v zraku, pritrjen je na trupu; na njegovem zadnjem koncu je rep, višinsko in smerno krmilo; pri motor-nih modelih pride še na prvi konec trupa vijak in kolesje. Vijak vleče model za seboj skozi zrak; s tem opravlja podobno opravilo kakor vijak, kadar ga potiskamo v les. Če ima trup obliko votle cevi, tedaj je gumi nameščen v trupu; ako pa je trup palica, tedaj je gumi napet med obema koncema trupa. Kolesje pa ima to nalogo, da se pri pristanku, ko pride model zopet na zemljo, ne polomi vijak.

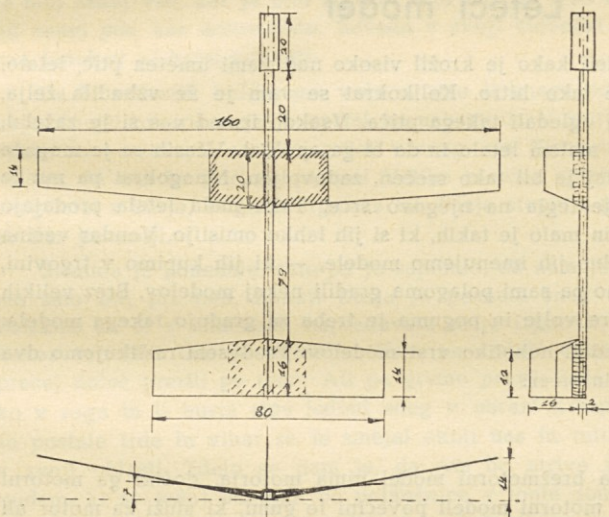
Pri brezmotornem modelu nadomestuje kolesje smučka ali sanica, po kateri drsi po zemlji.

Ker je treba za večji model precej spretnosti, bomo pričeli z gradnjo naj-enostavnejšega modela, ki je narejen iz papirja in ki kljub temu, da je zelo preprost, izvrstno leti. Za naš model potrebujemo sledeče stvari:

1 kos trdega risalnega papirja (Schölershammer) 160 mm dolgega in 50 mm širokega;

1 palčico dolgo 135 mm, debelo in široko 2 mm, nekaj pisarniškega papirja, nekaj navadnega kleja in škarje.

Najprvo si izreži iz kosa trdega risalnega papirja krilo. Razpetina krila znaša 160 mm, v sredi je široko 20 mm, na koncih 14 mm. Nato pride na vrsto višinsko krmilo, ki je dolgo 80 mm, v sredi široko 16 mm, na koncih pa 14 mm. Smerno krmilo ima obliko trapeca, široko in visoko je 16 mm, zgornja širina pa je 12 mm. Ko imamo krila in rep izrezana iz papirja, ju moramo tudi pritrditi na trup. V ta namen si izrežemo iz pisarniškega papirja dva kosa, ki sta na načrtu našega modela črtkana in ki se skladata s krilom oziroma višinskim krmilom. Nato namažemo krilo po sredi (kamor pride trup) z lepilom in ravno tako oba kosa papirja, ki smo jih prej izrezali. Preko sredine krila pritisnemo trup na

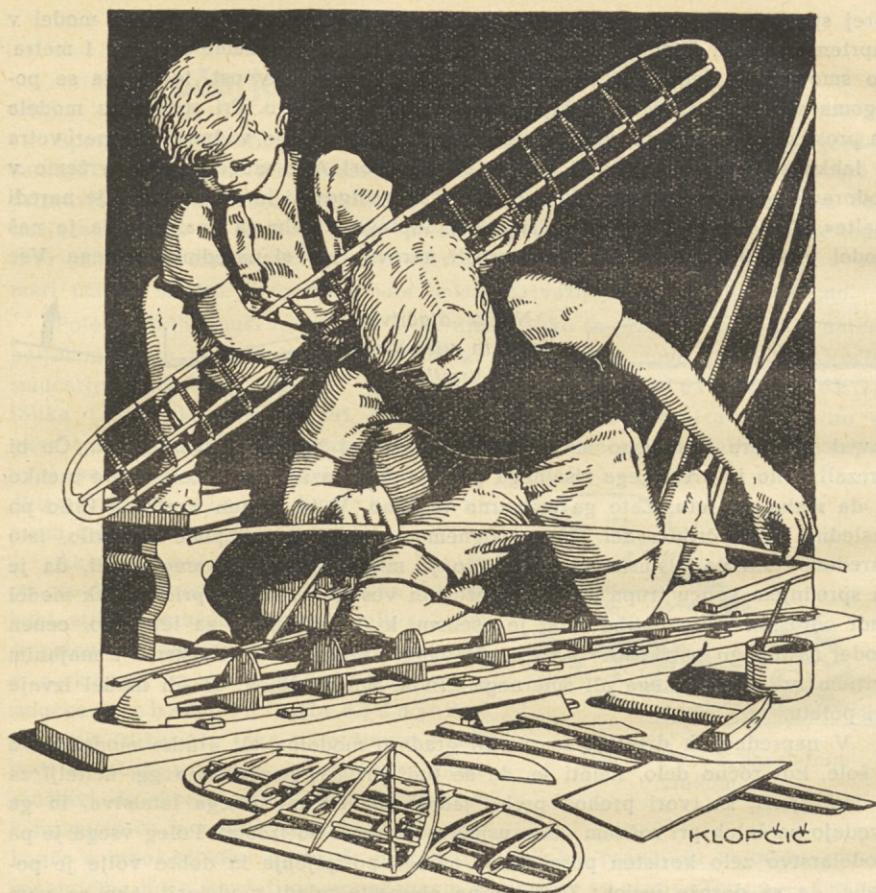

Načrt modela

stek, 2 mm visok in 5 mm širok. Na skrajni konec trupa zarezemo z nožem višinsko krmilo in trup in v nastalo zarezo vtaknemo izrastlek smernega krmila. Tako smo tudi smerno krmilo namestili na trup. Vsakdo bo sedaj mislil, da tak model že lahko leti. Morda bo ta ali oni poizkusil, toda opazil bo, da model noče leteti. Zakaj ne leti? Najbrže si nihče izmed vas ne bi znal razlagati tega pojava. Zato vam ga hočem razložiti.

Vsako telo ima neko mesto, v katerem stoji, ako ga v tistem mestu primemo ali podpremo, v ravnotežju. Ravno tako mesto ima tudi naš model, imenuje se težišče. Ako naš model podpremo, vidimo, da je njegovo težišče pri zadnjem robu krila, ali pa še celo na trupu med krilom in višinskim krmilom. Veda, ki uči o delovanju sil na letalu, pa pove, da mora biti težišče pri vsakem modelu v prvi tretjini do druge petine širine (globine) krila, merjeno od sprednjega roba krila. Zato moramo obtežiti prvi konec našega trupa. Najprimerneje naredimo, ako odrežemo trak papirja, širokega 20 mm in dolgega približno 400 mm. En konec papirja, v dolžini približno 25 mm, ne namažemo z lepilom, temveč ga ovijemo okoli trupa in to nadaljujemo, da dobimo papirnato cevko, ki se da po trupu pomikati proti krilu. Da pa je model bolj stabilen, zato upognemo konca kril in višinskega krmila navzgor, konca kril za 14 mm, konca višinskega krmila pa za 7 mm, kakor nam kaže slika (načrt). Ko smo to naredili in se je

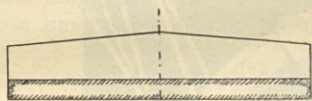
krilo v razdalji 40 mm, čez pa nalepimo še kosček papirja, ki pristaja h krilu. Seveda se mora papir oprijeti palčice trupa in krila, kot vidimo to na sliki. Pri tem delu moramo paziti, da stoji krilo pravokotno na trupu. Ko se je lepilo nekoliko posušilo, prilepimo na isti način na trup še višinsko krmilo, samo s to razliko, da stoji višinsko krmilo na zgornji strani trupa, krilo pa na spodnji. Ko se je vse dobro posušilo, namestimo še izmerno krmilo, ki ima na spodnjem robu izra-

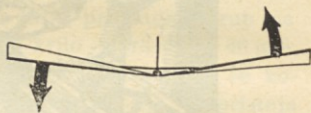
Klopčič: Mlada modelarja

cevka posušila, tedaj poskusimo! Primimo model s palcem in kazalcem za trup takoj za krilom in ga vrzimo, lahko nagnjenega, proti zemlji! Seveda nam najbrže ne bo uspelo, da bo model že pri prvem poizkusu letel. Moramo nekoliko poizkušati, cevko — utež potiskamo po trupu naprej in nazaj in s tem premikamo tudi težišče. Ko je težišče pri našem modelu v razdalji med prvo četrtino in tretjino krila, tedaj bo model letel. Seveda moramo večkrat poskusiti s spuščanjem modela. Predvsem moramo paziti, da krilo, višinsko in smerno krmilo ne bodo zviti, torej da vidimo krilo, kot eno črto, ako pogledamo model od spredaj, oziroma, da se prvi rob krila krije z njegovim zadnjim robom. Ako je n. pr. sprednji rob smernega krmila le malo obrnjen v desno (gledano v smeri poleta) bo model letel na levo in obratno. Isto se bo zgodilo, ako bo desna stran krila ali višinskega krmila povešena navzdol. Zato moramo paziti, da se bodo robovi krila in repa kakor že rečeno, med seboj krili. Ako model kljub temu leti v stran, moramo natančneje pogledati krilo in rep. Če pa leti najprvo naravnost, nato se pa njegova hitrost manjša in končno strmoglavi na tla, moramo model bolj obtežiti; to dosežemo, ako pomaknemo cevko proti začetku trupa. Če pa model strmoglavi takoj po vzletu na tla, tedaj sta mogoči dve napaki: ali je model preobtežen, ali je pa zadnji rob višinskega krmila povešen navzdol,

torej sprednji rob vzdignjen. Ako smo vse lepo uravnali, tedaj mora model v zaprtem prostoru leteti približno 6 metrov daleč, ko ga vržemo z višine 1 metra. Ko smo model doma dobro uravnali, da leti lepo naravnost, to je, da se polagoma spušča proti tlom, tedaj gremo z njim na prosto. Pri spuščanju modela na prostem, si enkrat za vselej zapomnimo: model vržemo vedno proti smeri vetra in lahko nagnjenega navzdol, nikoli ne navzgor! Ako model močno vržemo v vodoravni smeri proti vetru, se model prične vzdigovati in v vaše veselje naredi »salte« ali po letalsko looping (izgovori: luping). Kmalu pa opazimo, da je naš model premajhen za spuščanje v prosti naravi, zato si naredimo večjega. Vse

Način ojačitve
krila in višinskega
krmila

navedene mere povečamo za enkrat, le trup naj bo debel samo 3 mm. Če bi izrezali krilo iz prejšnjega risalnega papirja, bi opazili, da je tako krilo mehko in da maha pri letu. Zato ga primerno ojačimo. V ta namen izrežemo krilo po naslednji sliki; črtkan del krila upognemo navzdol in zalepimo na krilo, isto naredimo tudi na višinskem krmilu. Ko je model gotov, moramo paziti, da je na sprednjem koncu trupa dovolj obtežen in veselje se znova prične. Tak model nudi odraslim mnogo zabave in je osebam, ki se zanimajo za letalstvo, cenen model za mnogo poizkusov. Ako upoštevamo zadnjo sliko, dosežemo z majhnim zvitjem krila, višinskega ali smernega krmila mnogo likov, ki jih model izvaja pri poletu.

V naprednejših državah so uvedli gradnjo modelov ali kratko modelarstvo v šole, kot ročno delo. Želeti je, da se tudi pri nas pozanimajo gg. učitelji za ta lepi šport, ki tvori prehod preko jadralnega do motornega letalstva, in ga uvedejo po šolah pri ročnem delu; uspeh gotovo ne bo izostal. Poleg vsega je pa modelarstvo zelo koristen posel, kajti mnogo potrpljenja in dobre volje je potreba, da se doseže uspeh. Zato pa ne obupajte mladi modelarji, ako se vam mogoče model takoj ne posreči, temveč vztrajajte pri svojem delu in uspeh vam bo zagotovljen.

Griša Koritnik

Kralj Matjaž

*Kralj Matjaž za mizo spi,
z dolgo sivo brado kima,
sneg mu po laseh prši,
beli so mu kakor zima.*

*Spi za mizo in smrči —
sanja dolga, dolga leta,
bela brada v kite tri
se krog mize mu prepleta.*

*Kralj Matjaž je naš junak,
ljubi rod svoj in planine,
lovski rog mu in srnjak
delata še v snu skomine.*

*Kralj Matjaž ni prazen strah:
Če se prebudi in zine,
bo pohrustal kar na mah
vse sovraže domovine.*

Smučarjeva oprema (vez ali streme)

Spet je sneg pokrtil našo zemljo. Planine se blešče v srebrni odeji, gozdovi sanjajo v silni tišini mrzle zime. Mar bomo sedeli doma za pečjo? Le brž si pripravimo »dilce«, kajti tudi zima je lepa, tudi pozimi bomo uživali vsa čuda božje narave, ki so še lepša kakor poleti. Seveda pa se moramo na smuk temeljito pripraviti, smučarsko opremo vestno prirediti. Kajti le tako bomo v vsej meri uživali smuko. Zato Vam bom opisal najvažnejšo smučarsko opremo.

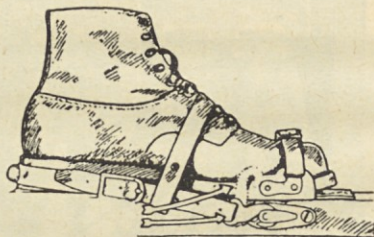
Poleg dobrih smuč in čevljev je za urno, lahko in pravilno smučanje najbolj potrebna dobra vez ali streme. Vez ali streme veže nogo s smučko. Večina smučarjev, posebno začetniki, uporabljajo vezi s paralelnim vlekom. (Slika 1. zgornja puščica.) Pri teh poteka stranska stremenica vodoravno od okovja na peto. Zapeta petna stremenica tišči smučarju čevelj samo naprej v okovana ušesca, peto pa poljubno lahko dviga, kar mu olajša korak v ravnem in pri vzponu.

Ako se smučar nagne naprej, kar je pri smuku z brega nujno potrebno, pa izgubi stik s smučmi, ker ne stoji s celim stopalom na smučki. Nehote preide zopet v zaklon, to je s petami pritisne na smučke in obremeni tako zadnji del smučk (slika A). Tako upravljanje smuč vodi do starega zavora, ki smučarja toliko zaustavi, da skoraj prekine smuk, ga obrne k bregu in če je zaklon le prehud, se zavor konča s piko! Mladini pa ni do pik! Niti v šoli pri pravopisu in oceni, niti na snegu. Ona hoče smučati po novodobnem načinu, ki se glasi: »Tempo — tempo!«

Za uren smuk, za hitro menjavo smeri in za kratko dušenje hitrosti, pa je potreben, posebno na večjih strminah, velik predklon, to je nagib vsega telesa. Smučke mnogo lažje upravljamo, lažje jih sučemo, ako je težišče spredaj. Treba je obtežiti sprednji del smučke (slika B). Pri tem moramo stati s celim stopalom na smučeh, pete ne smemo dvigati. Tako smučanje pa je mogoče le z diagonalno vezjo, s stremenom, ki poveča pritisk smučke od spodaj navzgor na peto in stopalo. Pri tem stremenu, z diagonalnim vlekom, poteka stranska stremenica s strani smučke, pod okovjem, od spodaj poševno navzgor (slika 1. spodnja puščica).

Diagonalno streme veže peto trdno s smučko, kar pa zopet ovira dviganje pete pri koraku v ravnem in v bregu. Zadeva pa je urejena tako, da lahko kljukice stranskih stremenov predstavljamo poljubno za vodoravni in diagonalni poteg.

V ta namen nam prav dobro služi domače streme »Lato«, ki ga izdelujejo v Kropi. Seveda, kdor hoče biti luksuzno opremljen smučar, si bo moral na-

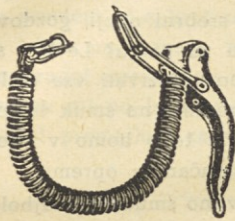

Sl. 1. Vezi s paralelnim vlekom

Sl. A in B. Zaklon in predklon

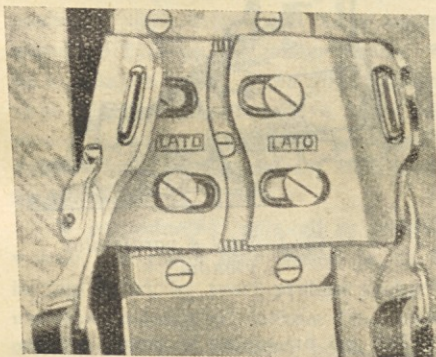
baviti mnogo dražje inozemsko »Kandahar« streme, ki pa ima tudi inozemsko cenol »Lato« streme je prav primerno za doraščajočo mladino, ki ji »raste« čevlji od leta do leta. Okovje je namreč premakljivo, prikladno za vsak smučarski čevlji. Ko okovje naravnamo po obliki podplata, ga z vijaki pritrdimo. Okovje, čeljusti, drže stopalo trdno na smučki, da se ne more premikati sem in tja v vodoravni smeri (slika 2.).

Sl. 2. Streme »Lato«

Važno je, kje in kako namestiš (montiraš) okovje! Razpolovi celotno dolžino smuči od pete smuči do rilčka na krivini. Odštej od tega 10%. Tako dobljeno mero nanesi od konca smuči proti krivini, začrtaj in na tej črti je mesto prstnega jermena, tam namesti okovje. Ako dvigneš pravilno montirane smučke za prstni jermen, naj obstane smučka v ravnovesju.

Na tele stvari pazi pri nameščanju (montiranju) stremena: Sprednji prstni jermen, namesti čimbolj spredaj, vendar ne sme zdrsniti čez oglavje čevlja. Namesti prstno stremenico tako, da ti omogoča skoraj poklek na smučko. Ko

Sl. 3. Natezalec

pritisneš zadaj na potni stremenici še eno prožno kljukico, natezalec, (»Strict«, tudi kroparski izdelek, enakovreden inozemskemu natezalcu »Bildsteinu«, slika 3.) se stremenica napne in se mora tesno okleniti čevlja, tako da bo peta lepo sedela na plohu in da bo lepo uravnana z robovi smučke. Noga mora biti v stremenu kakor vkovana, spojena s smučko tako, da vsak najmanjši nožni gib premakne smučko. Le s tako montiranim stremenom obvladaš smuč, da te ubogajo. Če pa ti noga v stremenu mahedra, potem ne boš delal v snegu samo pik, ampak celo klicaje.

Pri nabavi smučarske opreme poprosi za svet in pomoč izkušenega smučarja, ker le s pravilno opremo, boš deležen v polni meri smučarskega veselja. — Smuk!

Viktor Pirnat

Od drevesne skorje do plutovega zamaška

Skoro vsak dan imamo v roki plutove zamaške, marsikak ljubitelj dobre stare kapljice se pojezi nad zamaškovim okusom vina v zabiti steklenici, pa vas bo morda zanimalo, od kod imamo te zamaške, kako nastanejo.

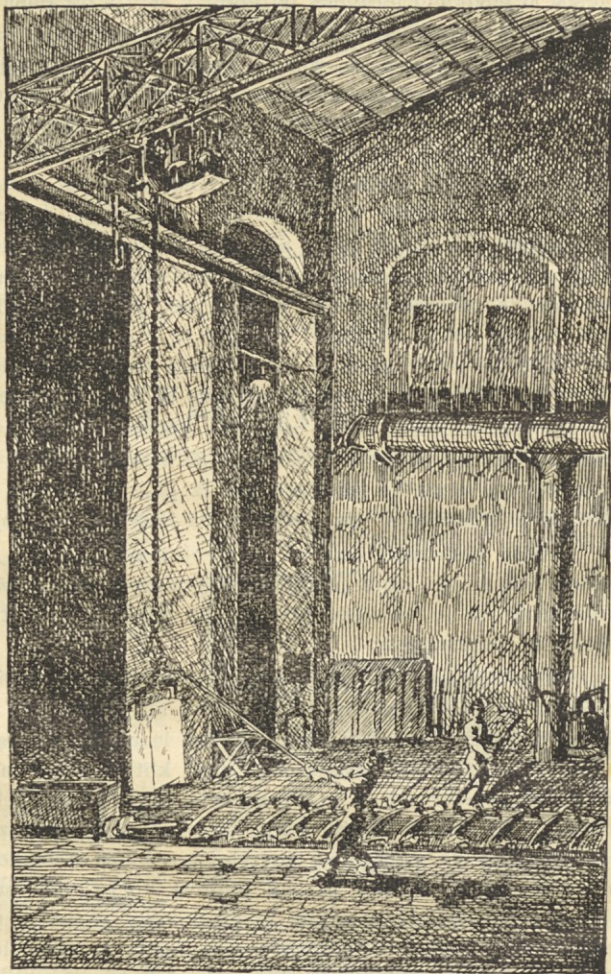
Iz drevesne skorje jih pridobivamo in mnogo truda je treba in ne malo rok se zgane, da stoji zamašek gotov v trgovini za prodajo.

Plutov hrast (*Quercus suber*) ima skorjo, iz katere se režejo zamaški. Raste v severni Afriki, na Siciliji, Sardiniji in Korziki, v južni Franciji in v španskih pokrajinah Kataloniji, Valenciji, Andaluziji, Estremaduri in Salamanki. V Gascogni na Francoškem uspeva njegov bližnji sorodnik *Quercus occidentalis*. Je za

spoznanje trši od prvega, vendar se njegova skorja tudi uporablja za zamaške. Največ jih ostane kar na domačih tleh.

Milina podnebja in rodovitnost tal močno vplivata na rast plutovega hrasta oziroma njegove drevesne skorje, katere spodaj ležeče celično staničje se vedno znova obnavlja in tako je mogoče govoriti o nekaki plutovi žetvi. Odvisna je kot rečeno od tal in podnebja. Navadno se »obira« drevo vsakih osem do devet let, v Kataloniji samo vsakih petnajst let. Zato pa je plutovina iz te dežele posebno iskana in cenjena. Izkušnja namreč uči, da čim bolj počasi je drevo rastlo, tem gostejše je staničje, tem trdnjše so stene skorje, ki postane na ta način vse odpornejša.

Prva »žetev« nima za zamaškovo trgovino nobene vrednosti. Ta »deviška skorja« je napokana in premalo prožna. Pravijo ji »moška plutovina« ter jo uporabljajo za vrtno okraske, za ovoje parnih cevi, kot plavalno pluto itd. Razdrobe jo tudi v svrhu predelave v umetno pluto. Za tem šele se razvije dragocena »ženska pluta«. Drevo lupijo v prej navedenih razdobjih in ponavljajo to lahko tako dolgo, da doseže plutov hrast starost 150 let. Med petdesetim in stotim letom daje baje najboljšo skorjo. Kako ogromne množine plutovine nabere, naj

France: Plavžarna

siuži le primer, da se samo v alžirskih plutovih gozdovih »nažanje« letno nad 106.000 ton plutovine, kar znaša 10·5 milijona zlatih frankov vrednosti.

Drevo najprej obtolčejo, na kar sledi dve podolžni in dve povprečni zarezji v skorjo, ki se lušči od debla v velikih dolгих ploščah. Te so seveda zaokrožene kot so zrastle na deblu. Njihovo zunanjo stran pokriva lesena hrapava in raskava plast. Olupljeno skorjo posuše na soncu, potem jo vržejo v vrelo vodo, kjer ostane približno eno uro. Iz kotla vzeta je mehkejša. Hrapavo vrhnjo

leseno plast ji ostrgajo, »zgladijo« jo, kot se strokovno reče, potem pa jo naravnajo in obteže. V posebnih skladiščih jo posušita veter in sonce.

Na trg prihajajo 5—8 mm debele posušene plutove kože v zavojih. Najbolj je cenjena mehka bela plutovina iz Francije, nič manj črna s Pirenejskega polotoka. Čim manj luknjic ima pluta, tem boljša je njena kakovost. Mnogotere in velike luknjice, lise in praske označujejo trda lesena, pomanjkljiva mesta.

Pa si pogledjmo postopek od plutove skorje do zamaška.

Plutove plošče razrežejo v pasove, ožje ali širje, kakršni naj pač bodo zamaški. Plutovi pasovi se morajo rezati tako, da luknjice v pluti ne teko po dolgem temveč počez, ker bi sicer zamašek ne odgovarjal svojemu namenu, ne bi tesno zapiral odprtín. Zelo debelo kožo režejo z roko, tanjšo s strojem. Pasovi se razrežejo potem v kocke, kar se vrši bodisi z nožem ali s strojem. Stroj se uporablja osobito tedaj, ako naj bodo vsi zamaški enaki. Kocke, ki iz njih izdelajo zamaške za šampanjske steklenice, pridejo pred nadaljnjim obdelovanjem pod pritisk petih atmosfer. Če to skušnjo dobro prestanejo, so sposobni varovati dragoceno pijačo v močnih steklenicah. Plutovina ima srečno lastnost, da postane posebno prožna, ako jo parimo ali tolčemo. Mehka plutovina zamaši vsako odprtino, moremo jo priviti in vriniti v vrat vsake steklenice, kjer se potem pritisne na stekleno steno in neprodirno zapre steklenico. Plutov zamašek je res idealno sredstvo za zapiranje steklenic.

Da dobe valjasto obliko zamaška, obrezujejo plutovo kocko na različne načine. Za rezanje manj vrednih vrst se uporablja tako zvani Marseillski stroj. Prav majhne zamaške izdolbejo kar iz plutovega pasu. Kocke boljše kakovosti obrezujejo z nožem ali pa s strojem, ki nosi ime po svojem izumitelju Howardu.

Orodje plutovega delavca je svojevrstna mizica, kot las tanek in oster jeklen nož, ki ga mora pogosto natezati in mazati z oljem, dalje velik usnjen predpasnik, ki je varujoče privezan na desno nogo, ter slednjič močna plutova skorja za varstvo prs.

Pri izrezovanju zamaškov sedi delavec ob nizki mizici, ki ima majhno oporo za držanje noža. V levi roki drži kocko ter jo v krogu suče ob noževem rezilu, dokler zamašek ne dobi zelene debeline in oblike. Pri tem pritiska z desno roko navzgor in zamašek nastaja pod prsti kot bi lupil jabolko. Da je tako delo utrudljivo, se razume, in noben delavec bi ga ne zmogel, če bi moral obrezovati kocke v naravnem stanju. Dolgo vsaj ne. Zato prej zmeščajo kocke v vodi. Ne smejo pa ga zmočiti na površju, ker bi sicer lahko zdrsnil nož in delavec bi se urezal. V Španiji škrope plutove kocke več dni zaporedoma v kletem sličnih prostorih, da pronikne vlaga povsem počasi v notranjščino kock, ki se zmeščajo in potem lažje obdelavajo. Ko je košček plute izkrožen in zglajen, ga prirežejo še na obeh koncih in zamašek je gotov.

Tako delajo v Franciji in na Španskem in tudi v Nemčiji, kjer so v Bremenu in Delmenhorstu velika plutova podjetja, ki preživljajo na tisoče rodbin. Letno izgotove do tri sto milijonov zamaškov. Pri vsem trudu in naporu napravi spreten delavec dnevno tisoč do tisoč dvesto ali do dva tisoč manjših zamaškov. Tedensko izreže iz 25 kg plute 12 do 14 kg zamaškov.

Kakor vidite, so tudi zamaški, ki jih včasih tako lahkomišelnó proč mečemo, važna industrijska panoga, v kateri je zaposlenih na tisoče delavcev in ki preživlja na tisoče kmečkih in delavskih družin. Tudi to delo je naporno in zahteva mnogo spretnosti in vaje.

KULTURNI ZAPISKI

Akademija. — Mnogokrat slišimo to besedo in jo tudi mnogokrat napačno uporabljamo. Akademija prav za prav pomeni skupino učenih ljudi. Izhaja iz grške besede »akademos«. To je bilo majhno naselje blizu Aten, kjer je učil slaveni grški modrijan Platon. Zato se je tudi Platonova šola imenovala Akademija. Kasneje so pričeli ta izraz uporabljati vobče za vse ustanove znanstvenikov, književnikov in umetnikov.

Franc Emil Silanpää. — Za nas ne navadno ime, pa ga le moramo zapisati, kajti to je slaven finski pisatelj, ki je letos prejel Nobelovo nagrado za književnost. Rodil se je 1. 1888. v Tavastlandu v osrčju Finske. Je sin

ubožnega kočarja in se je posvetil študiju medicine. Ker pa je ta študij drag, je moral zapustiti univerzo. Najraje in z največjim uspehom popisuje kmečko življenje. Najboljša njegova romana sta »Pobožna zemlja« in »Dekla Silja«. — Ko že omenjamo Nobelovo nagrado, o kateri se vsako leto mnogo piše, je treba vedeti, da je bil Alfred Nobel, po katerem se ta nagrada imenuje, slaven švedski kemičar, ki je iznašel najbolj učinkovito razstrelivo — dinamit. Ta iznajdba mu je prinesla ogromno bogastvo. V svoji zapuščini je določil, da se izplača vsako leto po 200 tisoč švedskih kron za najboljše delo iz področja književnosti, kemije, fizike, medicine in za najboljše delo za mir. Umril je leta 1896.

DROBNE ZANIMIVOSTI

Kaj vse se zgodi v eni minuti. — Beograjski »Zabavnik«, ki ga izdaja dnevnik »Politika« ima stalno rubriko »Ovog minuta — svakog minuta«. Navajamo nekaj teh podatkov: Japonska uvozi iz Amerike vsako minuto za 50 tisoč dinarjev raznih industrijskih strojev... Na Holandskem je 30.000 duševno bolnih, za katere troši država vsako minuto 4500 din... Ko prečitате te vrstice, znesejo vse kure na svetu 150.000 jajec na minuto... Vsako minuto prodajo ameriški poštni uradi približno 5.000 znamk... Nemčija je danes največji uvoznik Jugoslavije. Jugoslavija plača Nemčiji za uvožene proizvode vsako minuto 6.000 din... Kanada predela vsako minuto po 3.500 kilogramov sladkorne repe... Državne soline v Romuniji pridelajo vsako minuto po 600 kg soli... Vsako minuto sedi na vsem svetu približno 45.000 ljudi v kinematografih... V Jugoslaviji se rodi vsako minuto eno dete... V Rusiji pridelajo vsako minuto 35.000 kilogramov jekla... V Angliji nakopljejo vsako minuto 275 ton premoga. — Če te številke pomnožiš s 60, to pa spet s 24, pa boš vse to izračunal za ves dan. Strašne številke pa boš dobil, če izračunaš to za vse leto!

Bacili. — Če bi hoteli pokriti ploskev enega kvadratnega centimetra z bacili, bi potrebovali kar 300 do 350.000 bacilov.

Singidunum. — Tako se je imenovalo rimsko naselje ob Savi, kjer stoji danes naša prestolnica. Za mesto je

bilo naselje Singidunum priglašeno ob času rimskega vladarja Septima Severa. Naša slika nam kaže, kako je izgledal Beograd v srednjem veku.

Polž. — Polž razmeroma zelo slabo vidi in ne razlikuje ostrih obrisov predmeta pred seboj, čeprav ima na svojih »rogovih« dve očesi. Ima pa zato izredno razvit vonj, s pomočjo katerega si izbira svoje poti.

Kače in mraz. — Kače lahko prežive precej časa v najhujšem mrazu. Nekatere so bile celo zamrznjene v ledu in so bile tedaj povsem otrple. Ko pa se je led odtajal, so počasi tudi kače oživele.

Finska - dežela tisočerih jezer. —

Ko v dnevnem časopisju spet čitamo o novi vojni med Rusijo in Finsko, je prav, če to deželico malo bolj spoznamo. Finski narod, ki je po svoji izredni marljivosti, varčnosti in športnih

zmožnostih neka lepa izjema med ostalimi narodi, je izgubil svojo samostojnost l. 1150. Prišel je pod oblast Švedov. Svojo narodnost in vse svoje narodnostne značilnosti je vedno ohranil. Zaradi svoje narodne žilavosti in samozavesti so si Finci že v XV. stol. pod Švedi pridobili mnogo svoboščin in so bili tudi zastopani v švedskem parlamentu. Leta 1869, pa je morala Švedska odstopiti Finsko Rusiji. Toda tudi kot podaniki carske Rusije so uživali Finci neke prednosti pred ostalimi ruskimi narodi. Ko pa je l. 1917. izbruhnila v Rusiji revolucija, so si Finci leta 1918. ustanovili svojo lastno državo. Navzlic temu, da je Finska po obsežnosti večja kot Jugoslavija, Romunija in Grčija skupaj, ima le okoli 4 milijone prebivalcev, ki so po pretežni večini finske narodnosti, le na skrajnem severu živi nekaj tisoč Laponcev, v mestih ob obali pa okoli 300.000 Švedov. Že iz šolskih zemljepisnih knjig vemo, da je na Finskem okoli 10.000 večjih in manjših jezer in da je

les poglavitni gospodarski faktor. Finske reke se odlikujejo po izrednih brzicah in vodopadih in čeprav Finska nima premoga, ima le veliko lesno industrijo. Vodopadi namreč nadomeščajo energijo premoga. Malo kje na svetu je moč vode tako izrabljena kakor na Finskem. Slika nam pove, kako je gospodarsko razdeljena površina Finske. Seveda ne smemo sliko napak razumeti. Na sliki je pod posamezne številke strnjeno vse, kar spada pod isto gospodarsko enoto. Največ ima Finska gozdov, in sicer pokrivajo gozdovi 218.376 km² (št. 1). Polja in vrtov je 20.622 km² (št. 2), travnikov in pašnikov 19.378 km² (št. 3), jezer 43.063 kv. metrov (št. 4), neobdelane zemlje pa 86.126 km² (št. 5). Finski narodni epos se imenuje »Kalevala«. Njihova književnost stoji kulturno zelo visoko. Letos je prejel Nobelovo nagrado za književnost finski pisatelj Sillanpää.

Ruska solpuga. — Pred nekaj leti je prinesel češki raziskovalec Vaclav Barta iz Kurdistanu v Prago ogromnega pajka, ki je bil dolg 6 cm. Ta svetlosivi pajek je znana ruska solpuga, ki je tako požrešna in tako nevarna, da se je boje celo ljudje. Poleg škorpionov je ruska solpuga kakor tudi njene afriške, maloazijske in indijske sestre, najnevarnejši mrčes, ki prežene cela plemena iz krajev, kjer se razmnoži. Kalmiki in Kirgizi se boje tega pajka kakor hudoba križa. In kdor ga pozna, se jim ne bo čudil. Solpuga je strupena. Če ugrizne človeka, dobi človek silne otekline, lahko pa tudi umre. Ta nevarni pajek napada živali, najrajši velblode in ovce v času, ko se leve in ko imajo trebuhe gole. Solpuge napadajo cele črede in živina močno oteče, če jo tak pajek ugrizne. Prirodoslovci so ugotovili, da je solpuga neverjetno požrešna. V nekaj minutah usmrti ververico, velikega netopirja ali podgano in jo požre. — Solpuge žive najraje na peščenih ali močvirnatih tleh. Glavna hrana so jim hrošči in mrčes, ki ga napadajo ponoči. Čez dan zlezejo v zemljo in pod kamenje. Ker grade Kalmiki, Kirgizi in razni indijski in afriški narodi kolibe iz bičevja, se solpuga rada naseli pri njih. Če se vgnezdi v kolibi, ne preostaja človeku nič drugega, nego da se preseli drugam. V muzeju kaže solpuga vse značilne lastnosti svojega rodu. Čim se ji človek približa s paličico ali slamico, dvigne glavo in zgrabi z močnimi čeljustmi slamico ali palico. — Nje čeljusti zavzemajo nad polovico vse glave. Vrgli so ji velikega čmrlja in velikega hrošča. Solpuga je oba po vrsti

zgrabila in stisnila, da je kar zahreščalo. V trenutku je oba požrla. Telo tega groznega pajka je poraslo z dlačicami, ki nadomeščajo pipalke. Solpuga ne vidi in ne sliši, pač pa dobro čuti.

Nenavadna statistika. — Koliko besed izgovori človek na dan? Seveda so tudi to izračunali v Ameriki. Približno 20.000! To je polovico srednje velikega romana.

Pajčevina. — Vsaka nit v pajčevini je petkrat tanjša od najfinejše nitke v električni žarnici. Do danes človeška iznajdljivost še ni iznašla tako tankega tkiva.

Važnost ptic. — Francoski orintološki zavod je dognal zanimivo ugotovitev. Če bi vse ptice na svetu uničili, bi človeštvo že po sedmih letih pričelo gladovati. Toliko časa bi namreč potrebovale razne škodljive žuželke, da bi uničile vso rast na svetu.

O bolnišnicah. — Stari Grki in Rimljani niso poznali bolnišnic. Prve bolnišnice za ljudi in živali so ustanovili Indijci že v tretjem stoletju pr. Kr. V Evropi so pričeli ustanavljati bolnišnice šele v srednjem veku. Prve bolnišnice so ustanovili samostani.

Iperit. — Vojna... Na vseh šolah predavajo o strupenih plinih. To je najhujše in najbolj nečloveško morilno sredstvo, ki ga je izumil »človek« proti človeku. Prvikrat so uporabljali na bojišču bojni plin Nemci dne 22. aprila 1915. To je bil strupeni klorov plin. Toda kot protisredstvo so pričeli rabiti plinske maske. Zaradi tega so pričeli rabiti Nemci močnejše in bolj strašne bojne pline. To je bil fosgenov strupeni plin iz leta 1916. Toda tudi ta strup je bil še preblag. 12. junija 1917. so po polnoči pričeli Nemci streljati s topovi na angleške rove pri Ipru. Vojaki niso nataknili plinskih mask niti se niso drugače zaščitili, ker niso čutili nikakega vonja kakšnega plina. Po desetih urah so Nemci končali z obstreljevanjem. Šele sedaj so pričeli angleški vojaki čudno bolehati. Oči, nos, usta in grlo so jih pričeli strašno boleti. Polagoma so oslepli, a po vsem telesu so se napravili majhni mehurčki, ki so se kmalu spremenili v strašne rane. Če se je zdrav kdo dotaknil teh ran, je tudi sam zbolel... Ta strašni bojni plin se imenuje iperit.

Druga dežela - drugačni običaji. — Kakor hitro stopi Evropejec v njujorškem pristanišču na ameriška tla, ga bo marsikaj novega presenetilo. Nekaj prav posebnih značilnosti, ki jih pri nas nismo vajeni, navajamo: 1. Dovoljeno je kolesarjenje po trotoarju, ker

bi se sicer kolesar med množico avtomobilov prav gotovo ubil. 2. Palico in dežnik lahko neseš s seboj v gledališče. 3. Lahko se neštetokrat preseliš iz enega stanovanja v drugo in vsako stanovanje lahko najameš pod drugim imenom, ne da bi moral to javiti policiji. 4. Za študij na univerzi ni potrebna matura. Za univerzo se lahko vsak pripravlja na večernih tečajih, ki so dostopna vsakomur. 5. Vsi odvišni predmeti, kakor stari zaboji, staro pohištvo, papir in drugo lahko zažgeš

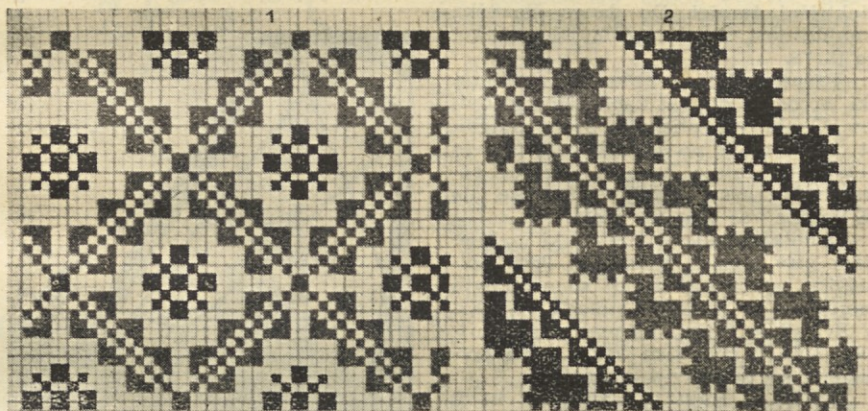
na ulici. 6. Za ustanovitev društva ni potrebno dovoljenje oblasti. 7. Trgovine in gostilne nimajo policijsko določenih ur. Lahko so vso noč odprte. 8. V Ameriki ne poznajo davka na pse. 9. Komur se hoče, si lahko doda pred svoje ime titel doktor ali profesor, ne da bi si to čast pridobil na univerzi. 10. Lahko hodiš po železniškem tiru, kjer se ti poljubi. 11. Železniških zapornic in peronskih kart ne poznajo. — Kakor vidite, imajo Amerikanci prav čudne navade in postave.

Dunav in Volga. — Največja reka v Evropi je ruska reka Volga, ki je dolga 3.183 km. Dolžina Dunava pa iznaša 2.860 km. Navzlic temu pa je Dunav bolj obdarjen z vodo kakor Volga. V Črno morje se prevali iz Dunava vsako sekundo 5.300 m³ vode. Ustje Dunava meri 817.000 km². Dunav ima precejšen padec. Kaplja vode potuje po Dunavu od izvira do izliva 33 dni.

ZA NAŠA DEKLETA

Ukrajinski ornament. — Slovenci se ponasamo s svojimi narodnimi okraski, ki so zares lepi, in ki jih z veseljem uporablja naše ženstvo za vezenine. Toda tudi drugi narodi imajo bogate zakladnice narodnih ornamentov. V tej številki priobčujemo sliko ukrajinskega narodnega ornamenta. To je bordura

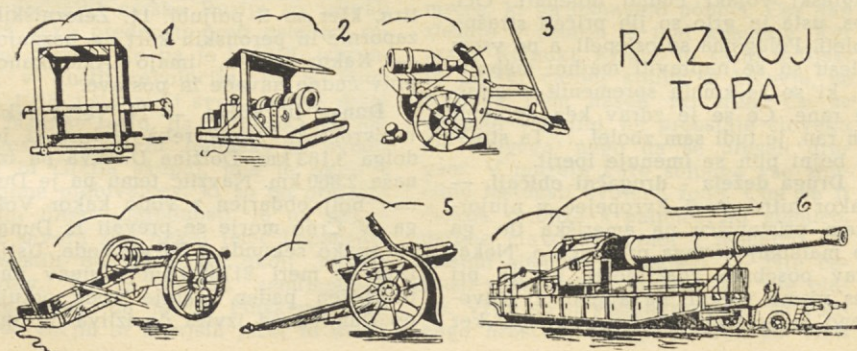
v tehniki »križcev«, ki jo lahko uporabite tudi za prtiče, blazine ali pa namizne prte. Ukrajinci, ki so pripadali bivši Poljski, uporabljajo po večini črne okraske. Ukrajinci v Sovjetski Rusiji pa stilizirane oblike listov in cvetov. Barve tega vzorca so črne in rdeče v poljubni razvrstitvi.

IZ MALEGA RASTE VELIKO

Evropska vojna postaja vse bolj krvava in strašna. Prav gotovo vas bo zanimalo, kako se je tekom stoletij razvijalo strelno orožje. Na sliki vidimo nazorno prikazan razvoj topa. Stari Rimljani so z uspehom uporabljali pri obleganju utrjenih mest »železnega ovna« (sl. 1). To je bilo močno drevesno deblo, ki je bilo na koncu močno okovano. Z njim so butali v obzidje trdnjave toliko časa, dokler se ni zrahljalo zidovje. Vojaki, ki so butali s tem železnim ovnom v obzidje, so bili s streho zavarovani pred sovražni-

kovimi puščicami. Po odkritju smodnika pa se je način vojskovanja seveda silno spremenil. Leta 1340. so prvičkrat uporabljali v bitki železne možnarje (sl. 2), s katerimi so streljali kamnite krogle. Krogle pa so letele le po nekaj deset metrov na daljavo. Sl. 3 nam kaže top iz leta 1450., sl. 4 pa top iz leta 1780. Havbico iz leta 1914. nam kaže sl. 5. Zadnja slika (6) pa nam pojasnjuje, kakšen je sedanji dalekostrelni top na tračnicah. Tak top strelja tudi 40 km daleč in so granate težke 1.000 kg ali pa več.

RAZVOJ
TOPA